

१. विद्याप्रशंसा

कृष्णशास्त्री चिपळूणकर (१८२४-१८७८) : भाषांतरकार, रसिक पंडित. मराठी व्याकरणावरील निबंध व ग्रंथपरीक्षणे त्यांच्या चिकित्सक बुद्धीचे दर्शन घडवतात. पद्य रत्नावलीत त्यांनी मेघदूताचा रसाळ अनुवाद केला आहे, तसेच 'अरबी भाषेतील सुरस व चमत्कारिक गोष्टी', 'रासेलस' ही सॅम्युअल जॉन्सन यांची तत्त्वप्रधान कादंबरी, 'साक्रेटिसाचे चरित्र' आणि 'अर्थशास्त्रपरिभाषा' ही त्यांच्या अनुवाद कौशल्याची उदाहरणे होत. 'अनेकविद्यामूलतत्त्वसंग्रह' या ग्रंथावरून त्यांची शास्त्रीय लेखन सुगम करून सांगण्याची हातोटी प्रत्ययास येते.

प्रस्तुत कवितेत विद्येची थोरवी सांगितली आहे. दुसऱ्याला विद्या दिल्याने ती कमी होत नसते, तर वाढतच असते, माणसाला संकटातून मार्ग दाखवत असते. विद्येमुळे माणसाच्या सर्व दुःखाचे निवारण होऊ शकते. विद्येसारखा वाटाड्या, मित्र कोणीही नाही असे विद्येचे महत्त्व या कवितेत सांगितले आहे. प्रस्तुत कविता ही 'आठवणीतल्या कविता' भाग ३ या कवितासंग्रहातून घेतली आहे.

• ऐका. वाचा. म्हणा.

विद्येनेच मनुष्या आलें श्रेष्ठत्व ह्या जगामार्जी;
न दिसे एकहि वस्तु विद्येनेही असाध्य आहे जी. ॥१॥

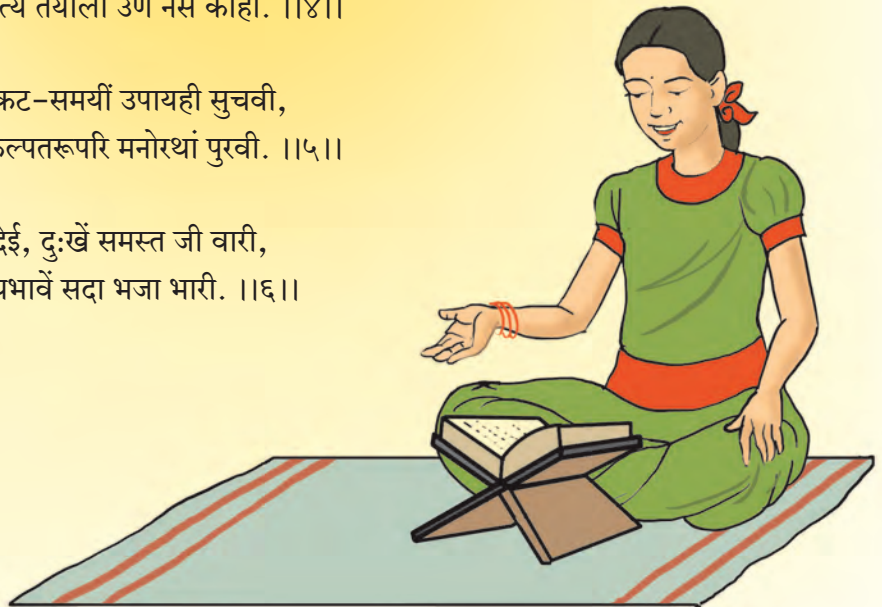
देउनि किंवा भोगुनि उणें न होतां सदैव वाढतसे
ऐसें एकच विद्या-धन, अद्भुत गुण न हा दुज्यांत वसे. ॥२॥

नानाविध रत्नांची, कनकांची असति भूषणें फार;
परि विद्यासम एकहि शोभादायक नसे अलंकार. ॥३॥

या साऱ्या भुवनीं हित-कर विद्येसारखा सखा नाही;
अनुकूल ती जयाला नित्य तयाला उणें नसे कांही. ॥४॥

गुरुपरि उपदेश करी, संकट-समयीं उपायही सुचवी,
चिंतित फळ देउनियां कल्पतरूपरि मनोरथां पुरवी. ॥५॥

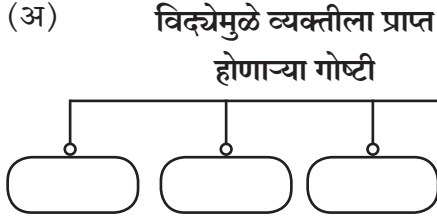
यापरि सकल सुखें जी देई, दुःखें समस्त जी वारी,
त्या विद्यादेवीतें अनन्यभावे सदा भजा भारी. ॥६॥

स्वाध्याय

प्र. १. खालील आकृत्या पूर्ण करा.

(आ) कवीच्या मते विद्येची वैशिष्ट्ये

प्र. २. तुलना करा.

धन	विद्या
(१)	(१)
(२)	(२)
(३)	(३)

प्र. ३. खालील ओळींचा तुम्हांला समजलेला अर्थ लिहा.

नानाविध रत्नांची, कनकांची असति भूषणें फार
परि विद्यासम एकहि शोभादायक नसे अलंकार

प्र. ४. 'विद्या' हे उत्तर येईल असा प्रश्न तयार करा.

प्र. ५. तुमच्या शब्दांत स्पष्ट करा.

(अ) कवीने वर्णन केलेले विद्येचे महत्त्व.

(आ) 'त्या विद्यादेवीतें अनन्यभावे सदा भजा भारी', या ओळीचा सरळ अर्थ.

खेळूया शब्दांशी.

(अ) खालील शब्दांना कवितेतील शब्द शोधा.

(१) मोठेपण- (२) नेहमी- (३) अलंकार- (४) मनातील इच्छा-

(आ) खालील शब्दांचे प्रत्येकी पाच समानार्थी शब्द लिहा.

(१) मित्र- (२) सोने-

